

Reconstruint ciutat, construïm coneixement

quaderndelesidees.press/reconstruint-ciutat-construim-coneixement/

December 2, 2016

Imatge de l'acte públic a Premià de Mar, en el marc del projecte de millora de la plaça Maresme dirigit per Pla Estel, amb la col·laboració d'Urbanins. Abril de 2016. Fotografia d'Urbanins.

Surto per la porta de l'escola. Avui és el dia! Ho tinc a punt.

Miro el carrer buscant el pare, intentant reconèixer els seus pantalons entre cossos d'adults que vénen a recollir nens i nenes. El veig; parla amb el pare de l'Òscar, de 2n, i la mare del Nil, de P5. M'hi arribo amb un somriure nerviós, i ell m'abraça, em fa un petó i em dona el berenar. Em quedo allà, al seu costat. No trobo els companys per allargar el joc com altres dies, només tinc ganes d'arribar a la plaça. Però sembla que la conversa va per llarg; que si implicarem els botiguers del barri, que si hi ha molta canalla que arriba a l'escola en cotxe, que si les voreres, els perills, la reunió de dilluns que ve, etc.

S'acomiaden quan el carrer ja està descongestionat; els meus amics "kaos" ja deuen ser tots allà! Pregunto al pare si ja anem directes a la plaça i diu que hem de passar pel mercat a comprar fruita. La nostra plaça és a prop de l'escola, jo sé el camí, no em fa cap mena de por i tinc ganes d'arribar-hi. Li pregunto si podria anar-hi sola, s'ho pensa i cedeix. Em recorda el recorregut, repassant totes les fites i llocs on haig d'estar alerta dels cotxes, i començo el meu camí independent.

Faig un esforç per concentrar-me en tot el que el pare m'ha dit; mirar als dos costats del pas de vianants, arribar a la carnisseria, passar per la vorera dels arbres. Tal com hem comentat, em fixo que al banc d'aquell racó hi ha un grup de nois i noies grans; intento no mirar-los gaire per passar desapercebuda; m'agrada el pentinat de la noia que està dreta.

Arribo a la plaça, per fi. Els "kaos" no juguen a pilota com fem normalment, els trobo tots asseguts sota l'arbre. Tenim un petit problema, la Mar no ha pogut portar els llistons de fusta de casa els seus avis; després de parlar-ne una estona, decidim recollir alguns troncs de la plaça per poder fer el tancat. I ja pot començar l'operació kaos.4!

Trec els esprais de colors de la motxilla; tal com vam quedar ahir, el primer és la paret. En Roc té les plantilles fetes; és un artista, encara recordo el dibuix que va fer de tots nosaltres per a les samarretes de campaments! Aquesta vegada ha fet siluetes d'animals, que donaran vida a la plaça.

Mentrestant, la Clara i en Pau estan alerta del banc dels pares. Si algun s'aixeca estranyat de no veure'ns, s'encarreguen de distreure'ls perquè no arribin al racó de la plaça on estem treballant.

El mural ja quasi està; els quatre pintors ens podem retirar perquè els jardiners passin a la fase de plantació. Comencen a remoure la terra amb els rasclets, tal com l'àvia de la Núria els va ensenyar, i planten els esqueixos. A davant, posem els troncs que hem recollit, perquè no ens ho puguin trepitjar. Segons ens informa el Martí, anem amb el temps previst.

Tot un èxit! Els nou ens mirem de lluny el resultat de la nostra operació kaos.4. Hem aconseguit transformar aquell espai lleig de la plaça, on mai ningú volia anar, i quan les plantes creixin encara serà més bonic.

Recollim tot el material i tornem a córrer per l'espai visible des del banc dels grans, on ara ja hi ha el pare, i veig que també ha arribat la mare. Vaig a saludar-la i em diuen que marxarem aviat, hem de passar a buscar l'Albert, que està entrenant.

Satisfeta de l'operació, entro per la porta de casa.

(Relat quotidià. Imatge i vivència de la ciutat amb ulls d'infant. Redacció d'Urbanins)

La ciutat és un escenari potencial per a l'aprenentatge d'infants i adults; tal com expressa el relat dels «kaos», ofereix uns espais col·lectius on els habitants podem construir-nos. Persones que ens coneixem i hem quedat, persones que tan sols compartim aquell espai físic, persones que ens discutim perquè tenim punts de vista diferents, persones que interactuem i ens nodrim mútuament, totes aquestes trobades tenen lloc a l'espai públic. En definitiva, és l'espai principal de la vida en societat, on cada un de nosaltres ens exposem i ens posicionem dins el context. Actualment hi ha una clara tendència a protegir la intimitat en un entorn aparentment hostil, fet que deshumanitza les relacions que hi sorgeixen.

El hombre de las calles es un actor que parece conformarse con papeles mediocres, a la espera de su gran oportunidad. Es cierto que los seres del universo urbano no son <auténticos>, pero en cambio pueden vivir un estado parecido al de la libertad, puesto que su «no ser nada» les consitituye en pura potencia, disposición permanentemente activada a convertirse en cualquier cosa. DELGADO. *El animal público*. 1999

Tots els habitants d'una ciutat disposem de l'espai públic per igual, és un dret adquirit, un potencial de vida urbana que tenim al nostre abast. No obstant això, disposar-ne no és garantia de nodrir-se'n. En funció de com el vivim, com l'observem i com l'utilitzem, aquest espai públic ens aporta més o menys; cada un de nosaltres decideix fins a quin punt treu suc del potencial. Aquesta elecció és clarament lliure en el cas dels adults. Els infants, en canvi, sovint van a remolc de les decisions que pren per ells qui els acompanya; de totes maneres, tal com s'apunta al relat, quan s'inicien en l'autonomia són un col·lectiu altament sensible a l'activitat urbana.

Podem concebre l'espai públic únicament com un espai de circulació o bé entendre'l com un espai de trobada. Si l'utilitzem tan sols com un espai de circulació, segurament valorarem molt més la seva funcionalitat que la qualitat dels espais, sobretot si ens hi movem amb vehicles motoritzats. Ens hi mourem ràpid, interactuant amb els

conciutadans als creuaments, per decidir si passa un o passa l'altre, si aixequés tu el paraigües o l'aixeco jo, si baixo de la vorera o baixes tu; això en cas que no hi hagi un senyal de trànsit que ens ho reguli.

En l'ús de l'espai públic com a lloc d'estada es generen més oportunitats d'interacció davant les quals podem adoptar actituds diverses, i l'experiència que ens n'endurem serà més o menys enriquidora. En aquest terreny també és on els nens i nenes tenen més possibilitats de desenvolupar-se de manera autònoma.

Imatge de la visita dels representants dels nens i nenes de Montcada i Reixac a la plaça Lluís Companys, que es reformarà a partir de les propostes del procés participatiu amb infants «Emplaça't», dinamitzat per Urbanins. Abril de 2016. Font: Fotografia d'Urbanins.

A tall d'exemple, situacions diferenciades podrien ser trobar-se a una terrassa de bar, assegut en una taula amb un amic, o estar en uns jocs infantils amb els fills, interactuant amb persones d'entrada desconegudes. En el primer cas, el més probable és que tot l'aprenentatge de la situació l'ofereixi l'amic, amb qui el punt de trobada podria ser aquest espai públic o un de més privat. En canvi, en la segona situació entren en contacte persones que tenen unes mínimes condicions en comú, els fills, i que poden anar-se descobrint, poden generar noves sinergies, intercanviar experiències, organitzar-se per a un objectiu comú; aquest potencial d'aprenentatge mutu no seria possible sense l'espai públic ni sense que aquestes persones l'estiguessin vivint com un lloc on estar.

En la manera com estem a l'espai públic, com ens hi relacionem i, per tant, el que n'aprenem, també hi ha una forta influència cultural, està clar. No propicia les mateixes relacions una terrassa de bar amb taules i cadires com les que predominen aquí que, per exemple, les habituals escenes d'algunes ciutats espanyoles, on l'espai de carrer vinculat als bars s'omple de gent a peu dret; sense jutjar quina és la més favorable. Tampoc és indiferent la cultura de ciutat, que tendeix a fer-nos adoptar una actitud individualista i desconfiada, que la de poble, on es percep un tracte més personal i familiar. L'edat també és un factor determinant per a l'ús de l'espai públic; podríem dir que nens, adolescents i gent gran són els col·lectius que més el viuen com un espai d'estar i de relació quotidiana.

A banda d'aquests aspectes de caràcter social que determinen la nostra capacitat d'aprenentatge de la ciutat, hi ha certa influència de la conformació d'aquests espais sobre nosaltres i les nostres actituds, conscientment o inconscient. Com a projectistes d'aquest espai públic podem col·locar bancs individuals o col·lectius, podem generar ambients grisos o verds, podem crear espais d'escala humana o d'escala macro, i amb tot això estarem afavorint diferents maneres de viure la ciutat i d'aprendre'n.

Un espai públic ric en estímuls, amb certa complexitat sensorial (textures, sons, olors, paisatges), que tendeixi a oferir llibertat d'ús, de moviment, on la norma no sigui present, és l'escenari ideal per a l'experimentació; aquí la mateixa ciutat esdevé element actiu d'un aprenentatge espontani, individual, activista, sovint individualista, sense dependència d'altres persones.

L'escenari que propiciaria l'aprenentatge basat en la deliberació seria el d'un espai públic descentralitzat i no compartimentat, amb capacitat per acollir grups de persones i flexibilitat per possibilitar i legitimar activitats molt diverses que hi poden tenir cabuda; contindria àrees que conviden a l'estada i al diàleg, amb ombra i llocs per seure.

Però, més enllà d'aquests indicis, considerem que el nostre criteri tècnic per prendre decisions que donaran forma a l'espai públic ha de tendir a complementar-se amb altres punts de vista. Dissenyem espais dels quals, en la majoria dels casos, no serem usuaris; i en un projecte hi ha decisions a prendre que no tenen una resposta objectiva des del punt de vista tècnic. És en aquest punt on cal incorporar els futurs habitants de l'espai en procés al projecte; si els impliquem en el disseny, de manera activa o més passiva, i es coresponsabilitzen del resultat, hi ha molt a guanyar. Per tant, veiem que, en gairebé tots els aspectes, els ciutadans (de manera individual i col·lectiva) som responsables de dosificar el benefici que traiem de la vida pública.

La implicació dels veïns en les decisions que afecten l'espai públic del barri facilita, com dèiem, que aquests carrers i places es conformin de manera més ajustada a les necessitats, que els habitants se'ls sentin seus, que se n'apropriïn, i per tant que els utilitzin i els respectin. Però a banda d'aquests aspectes relacionats amb el resultat, cal posar en valor el que s'obté a partir del procés mateix de disseny d'aquest espai: l'aprenentatge que ens n'enduem tots els agents implicats.

Diagrama dels àmbits d'actuació implícits en una transformació urbana, a partir del plantejament del Camí Escolar+, d'Urbanins.

Font: Elaborat per Urbanins.

La participació és un aspecte clau en les teories més recents de l'educació; podem establir un paral·lelisme clar entre el socioconstructivisme i un procés participatiu per millorar un espai públic de la ciutat. L'individu, coneixedor d'ell mateix, les seves necessitats i els seus coneixements, es posa en relació amb altres persones. En primer lloc, cal saber qui són aquestes altres persones, d'on vénen, posar-les en context per poder entendre des d'on parlen, i així possibilitar l'empatia amb el seu punt de vista.

El següent pas és la interacció, la relació social que serà generadora de coneixement. Les cinc condicions que permeten la cooperació, segons senyalen Johnson i Holubec (1999) són: *la interdependència positiva, les interaccions cara a cara, la responsabilitat individual, les habilitats socials i l'autoreflexió d'equip*.

En un cas ideal de procés participatiu per abordar una transformació urbana es treballa a partir d'un objectiu concret, com pot ser la millora de les condicions d'un determinat punt de la ciutat. Amb aquesta premissa, es forma un equip compost per uns veïns de procedències, necessitats i interessos diversos; els tècnics, amb coneixements espacials i materials, i l'Administració, que posa en context la intervenció en el conjunt del municipi. Per tant, per fer-ho possible cal tenir una societat còmplice i predisposada, proactiva. L'equip coopera per un objectiu comú; cada un dels membres fa un treball individual imprescindible, assumint el seu rol, però hi ha una interdependència amb els altres membres, es fomenta l'ajuda mútua perquè es comparteix un fi. En aquest procés d'aprenentatge cada un de nosaltres intervé de manera activa i conscient, però no unidireccional, ja que l'oportunitat d'aprenentatge es basa en l'escolta dels altres. A partir de la deliberació, el debat i l'intercanvi, es construeix el coneixement.

Al llarg del procés és necessari qüestionar-se'n el funcionament, cal avaluar constantment el camí traçat i redefinir els passos següents, si es considera oportú; no és suficient una avaluació final, de resultats, perquè el que es valora és el mateix procés que ens està enriquint.

Aquesta pràctica, com a eina per al disseny de l'espai públic, considerem que és interessant bàsicament en tres aspectes: l'espai resultant serà molt més ric, el procés nodreix de coneixement a tots els qui hi participen i, finalment, les relacions entre els agents s'enforteixen.

Si portem la participació al terreny infantil i observem les dinàmiques centrant l'atenció en l'aprenentatge, bàsic en aquesta etapa vital, veiem que hi ha una millora del rendiment acadèmic i que és un recurs òptim per a l'atenció a la diversitat, més enllà dels valors implícits ja esmentats.

Imatge del taller «Fem ciutat» d'Urbanins a l'Escola Pia de Sabadell. Maig de 2014. Font: Fotografia d'Urbanins.

Els infants no són un dipòsit pendent d'omplir de contingut per part dels adults, sinó un col·lectiu capaç de generar coneixement a partir de la interacció i de les eines i tutoria que els podem facilitar, de qui també podem aprendre. Si aconseguim entendre i interioritzar el seu punt de vista de la ciutat per plantejar les transformacions urbanes, estem convençuts que pot ser un benefici col·lectiu.

Educant els més petits per afavorir l'autonomia, el pensament crític i el sentiment de pertinença a la col·lectivitat formem persones capaces d'assumir el seu rol, amb les respectives responsabilitats, i de complir amb els propis compromisos. L'objectiu de fer-ho no és només l'horitzó futur, pensant que properament seran ciutadans adults, sinó que és molt important reconèixer que els nens i nenes són un col·lectiu més de les nostres ciutats, amb necessitats i inquietuds pròpies, que cal considerar en plantejar-nos la transformació dels espais urbans.

Qui sigui capaç de tenir en compte les necessitats i els desigs dels infants no tindrà cap problema per saber tenir en compte també les necessitats dels vells, dels minusvàlids i dels immigrants. Perquè el problema fonamental és aprendre a acceptar la diversitat, i l'infant és «divers». TONUCCI. La ciutat dels infants. 1996

Com a estratègia d'aprenentatge, infants i adults podem adoptar una actitud activa i participativa envers els col·lectius dels quals formem part; nodrir-nos de la vida en comunitat. Fer-ho o no, ser més o menys autèntics en relació amb els nostres conciutadans, habitar l'espai públic o sempre el privat, interactuar o no amb els altres, és decisió de cada un de nosaltres.

Crec que viure vol dir prendre partit. Qui veritablement viu no pot deixar de ser ciutadà i partisà. GRAMSCI. Revista *La Ciudad Futura*. 1917.

LAIA LLONCH, URBANINS

Laia Llonch (Urbanins)

Urbanins (Marc Deu, Pau Avellaneda, Laia Lloch) és un col·lectiu format per urbanistes, que treballa la relació dels infants i joves amb la ciutat. La iniciativa sorgeix de la convicció que la ciutat és cosa de tots i totes, inclosos els més petits, i té una gran influència en les [...]

[Llegir més](#)

